

Bevezető

az Innovációs rendszerek lemaradó régiókban c. különszámhoz

A Pécsi Tudományegyetem Regionális Innováció és Vállalkozás Kutató Központja 2017 óta vesz részt a Fenntartható, intelligens és befogadó regionális és városi modellek című EFOP kutatási projektben. A kutatás egyik központi kérdése a szakpolitikai dokumentumokban kiemelten kezelt lemaradó régiók tudás-bázisú fejlesztése. A legfrissebb törekvések e téren az EU 2014-2020 közötti tervezési időszakában központi helyre került, úgynevezett intelligens specializáció irányzatában jelentkeznek, ugyanakkor a szakpolitikai elgondolások és elemzések ritkán kapcsolódnak össze e politikák eredményességének, hatásosságának vizsgálataival. A kutatás fókuszában ennek megfelelően a tudás-alapú regionális fejlesztést célzó szakpolitikai beavatkozások eszköz- és eredmény-oldalainak összevetése, alternatív tudás-alapú fejlesztéspolitikai intézkedések gazdasági hatásainak elemzése áll.

A több szálon folyó kutatási folyamat egy részeseleme a regionális innovációs rendszerek összehasonlítási, értékelési, mérési módszereinek számbavétele és továbbfejlesztése, különös tekintettel a lemaradó régiókra, azon belül pedig fókuszáltnan Pécsre és térségére. E cél megvalósítása érdekében a kutatás során feldolgozásra került a lemaradó régiók tudás-alapú fejlődésével kapcsolatos szakirodalmi háttér, különös tekintettel Kelet-Közép-Európa, valamint az intelligens szakosodás (RIS3) fejlesztési stratégia nemzetközi tapasztalataira.

Ebben a különszámában az utóbbi kutatási elem következtetéseit foglaltuk össze, áttekintést adva a kérdéskör hazai és nemzetközi szakirodalmáról különböző metszetekben. A kötet hét tanulmányt tartalmaz, melyek közül az első kettő az innovációs rendszerekkel kapcsolatos alapvető tudnivalókat és legfrissebb fejleményeket mutatja be, négy tanulmány kifejezetten a lemaradó régiók sajátosságaira fókuszál, míg a záró tanulmány a RIS3 tapasztalatairól számol be, erős hangsúlyt helyezve a lemaradó térségekre.

A különszámot két áttekintő tanulmány nyitja, amely kontextusba helyezi a vizsgált kérdést. Az első tanulmány (*Varga-Csajkás Anna: Az innovációs rendszerek irodalmának áttekintése*) átfogó képet ad az innovációs rendszerek fogalmáról, különösen kiemelve a regionális innovációs rendszerekkel kapcsolatos fogalmi kérdéseket. A tanulmány bemutatja a szakirodalmi irányzat fejlődését és a témában született publikációk idézettségi kapcsolatrendszerén keresztül három jól elkülöníthető irányzatot határoz meg: a nemzeti, a regionális és a technológiai innovációs rendszerek irodalmát. Ezt követően a második tanulmány (*Varga-Csajkás Anna: Az innovációs rendszerek mérési módszereinek feltérképezése és összefoglalása*) arra helyezi a hangsúlyt, hogy az innovációs rendszerek meglehetősen komplex koncepciója miként helyezhető át a mérési térbe: milyen módszerek léteznek a szakirodalomban arra vonatkozóan, hogy az innovációs rendszerek különböző aspektusait és kifejezetten azok teljesítményét formalizálni, mérni lehessen. A tanulmány az egyszerűbb, e rendszerek aktuális állapotát megragadó kompozit indexektől halad az összetettebb módszerekig (mint amilyen az ágens-alapú szimuláció), amelyek az innovációs rendszerekben működő szereplők komplex kölcsönhatásait is képesek bizonyos mértékben megragadni.

A két, koncepcionális és módszertani háttérrel adó bevezető tanulmány után két tanulmány a kevésbé dinamikus régiók tudásalapú fejlesztésével, innovációs rendszereivel foglalkozik. *Polónyi-Andor Krisztina (A tudásalapú fejlődés lehetőségei az EU lemaradó régióiban)* arról ír, hogy az Európai Unióban népszerű tudásalapú fejlesztési eszközök implementálása során milyen akadályokkal néznek szembe azok a régiók, ahol az ilyen jellegű fejlesztés különösen hasznos lenne, azonban a helyi erőforrások szűkösek, vagy hiányoznak e politikák végigviteléhez. Összefoglalva az e problémák leküzdésére tett javaslatokat a tanulmány kiemeli az abszorpció kapacitások növelésének szükségességét a külső tudás hatékony átvétele érdekében, az erős vállalkozói ökoszisztéma kialakítását, az intézményi környezet fejlesztését, valamint az egyetemről kiinduló pozitív hatások szerepét a fejlesztési folyamatokban. *Lux Gábor* tanulmánya (*Nemzeti innovációs rendszerek a visegrádi országokban*) kifejezetten a visegrádi országok tapasztalataira fókuszál és megállapítja, hogy amellet, hogy az innováció belső erőforrásai gyengék ezekben az országokban, az innovációpolitika is alacsony hatásfokú. Kiemeli továbbá, a regionális és lokális szint gyengesége ezekben az országokban logikusan vezet területi polarizációs folyamatokhoz.

Az egyetemek potenciális katalizátor szerepét járja körül *Veréb Miskolczi Zsófia* és *Erdős Katalin* tanulmánya (*Universities and Regional Development in Central and Eastern Europe – Far from being obvious*), hangsúlyozva, hogy az innovációban sikeres térségek egyetemi szerepmoddelljeinek a jelentősen eltérő fej-

lódési pályával jellemezhető régiókra való átvétele problémás. Kifejezetten a kelet-közép-európai térségre koncentrálna a tanulmány megmutatja, az egyetemek regionális fejlesztő szerepének növelése számos akadályba ütközik. Idetartozik a szocializmus öröksége, a vállalatok alacsony abszorpciós kapacitása, az egyetemi és ipari kutatási területek közti eltérések és az egyéni motivációk különbségei. E tényezők további alapos elemzése és megértése szükséges a megfelelő fejlesztési stratégiák kialakításához.

Kaposi Zoltán tanulmánya (*Vállalkozók, vállalkozások és innovációk Pécsen a dualizmus korában*) az alulról szerveződő fejlődés korabeli mintájaként történeti kontextusban vizsgálja meg Pécs városának innovációs rendszerét a dualizmus korában. A tanulmány megmutatja, hogy számos innováció forrása volt a város ebben az időszakban, amihez nagy mértékben hozzájárult a korszak liberális gazdaságpolitikája, a szabad vállalkozói környezet, a Monarchia hatalmas piaca mellett a szereplők technikai kreativitása, a városban jelenlévő vállalkozói attitűd és nem utolsósorban a gazdasági fellendüléssel együtt emelkedő lakossági igény szint is.

A különszám záró tanulmánya (*Polónyi-Andor Krisztina: Intelligens szakosodás stratégia minden régióknak? Az elmúlt évek tapasztalatai*) az Európa-szerte meghatározóvá vált intelligens szakosodás (RIS3) koncepció eredményességét tárgyalja, kiemelve sikeres és kevésbé sikeres példákat. Amíg a fejlett régiók könnyedén teljesítették a RIS3 feltételeit, a lemaradó régiók jellemzően nem rendelkeztek a szükséges kapacitásokkal a stratégia bevezetéséhez. Utóbbiak jellemzően a stratégia megvalósításához szükséges képességeik fejlesztése révén profitáltak az elképzelésből.

A különszámában összegyűjtött tanulmányok tehát az innovációs rendszerek speciális kérdéseit járják körül, kifejezetten a lemaradó régiókra fókuszálva. Kiderül belőlük, hogy az eltérő fejlődési utak, a helyi, akár regionális, akár nemzeti szintű intézményrendszerek eltérő jellegzetességei nehézkessé teszik az egységes szempontrendszer szerint alkalmazott fejlesztési politikák érvényesítését. Az utóbbi időben dominánssá vált intelligens szakosodás koncepciója ezt a helyi igényekhez való alkalmazkodást elvben lehetővé teszi, a tapasztalatok szerint azonban alkalmazása kifejezetten a fejlesztendő térségek esetében nem triviális – bár a történeti tapasztalatok a hasonló alulról szerveződő fejlődés/fejlesztés sikerességét támasztják alá. A vonatkozó szakirodalmak áttekintése arra is felhívja a figyelmet, hogy a számos kutatás ellenére továbbra is sok feltáratlan terület van a regionális innovációs rendszerek működésében és egyre inkább felértékelődnek azok a módszerek, amelyek ezt a komplex rendszert alkalmasan, a résztvevők összetett és dinamikus kölcsönhatásait figyelembe véve tudják leírni és elemezni.

Sebestyén Tamás

Varga Attila

Vendégszerkesztők

Pécsi Tudományegyetem

Közgazdaságtudományi Kar

Regionális Innováció- és Vállalkozáskutató Központ (RIERC)